

דף לימוד

דף לימוד מקורות מלווה למאמר: על מעברים, זיכרון ואקטואליה

בעיצומו של שבוע הזיכרון הלאומי שלנו אנו נדרשים למעברים לא פשוטים בין יום השואה ליום הזיכרון ומשם מיד ליום העצמאות. מסורת ישראל היא מסורת שעוסקת במעבר בין קטבים: בין רוח לחומר, בין עוה"ב לעולם הזה, בין קודש לחול, בין מעשה לשביתה, בין אבל לשמחה ועוד רבים. הדבר נובע מן העובדה שמסורת ישראל דורשת מהאדם להתקדש באמצעות הצמחת הקודש מתוך המציאות הארצית הקוטבית שהיא כולה מציאות קוטבית ומורכבת. ולכן הדרישה לעבודה דתית המתבססת על העולם הזה היא בעצם דרישה לנוע בין הקטבים כל העת. מתוך המקום הזה ניתן לראות שחז"ל דוחים את הרעיון שזיכרון של מאורע דרמטי וקשה יתבצע באמצעות ייאוש וניתוק מהעולם. הזיכרון לדעת חכמים חייב להישאר בתודעה אבל לא מתוך ייאוש וניתוק אלא מתוך חיבור לחיים ושאיפה לתקנם.

1. יואב שורק, הברית הישראלית, עמוד 34:

"על פי מושגי הדת המוכרים לנו מהעולם המודרני המערבי, זיקתו המעשית של אדם לאמונה בה הוא דוגל נבחנת על ידי כמות הזמן והמשאבים שהוא מפנה מעיסוקיו הארציים לטובת עיסוקים דתיים. הביקור הקבוע בכנסייה או בבית הכנסת, הקדשת הזמן ללימוד תורה או לשירת פיוטים, החשיבות הרבה המיוחסת למעשה הדתי והעמדת עשיית החולין הארצית כעניין שולי המסיח את הדעת – אלה הם מאפייניה המובהקים של תרבות דתית, של הכרה דתית, של זהות דתית חזקה"

- כיצד מאופיינת ה"דתיות" על פי ההגדרה המערבית המודרנית? האם ניתן למצוא מאפיינים אלו גם בקרב ציבורים דתיים יהודיים היום? היכן?

פרק י"ט בספר ויקרא פותח בדברים הבאים:

"וַיְדַבֵּר ה', אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר. בְּדִבְרֵי אֵל-כָּל-עַדְתְּ בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל, וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם--קִדְּשִׁים תִּהְיוּ: כִּי קֹדֶשׁ, אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם."

מיד לאחר מכן מפרטת התורה שורה של מצוות (את חלקן הבאנו כאן). נסו לעמוד בכלליות על אופייה של כל מצווה ומה היא דורשת?

2. ספר ויקרא פרק י"ט (עם דילוגים):

ג. אִישׁ אָמוּ וְאָבִיו תִּירָאוּ, וְאֶת-שִׁבְתִּי תִשְׁמְרוּ: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם.

ד. אֶל-תִּפְנֹנוּ, אֶל-הָאֱלֹלִים, וְאֶל-הַמַּסֵּכָה, לֹא תַעֲשׂוּ לָכֶם: אֲנִי, ה' אֱלֹהֵיכֶם.

דף לימוד

ט ובקצרכם את-קציר ארצכם, לא תכלה פאת שדה לקצר; ולקט קצירך, לא תלקט. ' וכרמך לא תעולל, ופרט כרמך לא תלקט: לעני ולגר תעזב אתם, אני ה' א-להיכם.

יא לא, תגנבו; ולא-תכחשו ולא-תשקרו, איש בעמיתו. יב ולא-תשבעו בשמי, לשקר: וחללת את-שם א-להיך, אני ה'.

יג לא-תעשק את-רעך, ולא תגזל; לא-תלין פעלת שכיר, אתך--עד-בקר. יד לא-תקלל חרש--ולפני עור, לא תתן מכשל; ויראת מא-להיך, אני ה'.

טו לא-תעשו עול, במשפט--לא-תשא פני-דל, ולא תהדר פני גדול: בצדק, תשפט עמיתך. טז לא-תלך רכיל בעמיק, לא תעמד על-דם רעך: אני ה'.

יז לא-תשנא את-אחיק, בלבבך; הוכח תוכיח את-עמיתך, ולא-תשא עליו חטא. יח לא-תקם ולא-תטר את-בני עמך, ואהבת לרעך כמוך: אני ה'.

לב מפני שיבה תקום, והדרת פני זקן; ויראת מא-להיך, אני ה'. {ס}

לג וכי-יגור אתך גר, בארצכם--לא תונו, אותו. לדקאזרח מקם יהיה לכם הגר הגר אתכם, ואהבת לו כמוך--כי-גרים הייתם, בארץ מצרים: אני ה' א-להיכם.

לה לא-תעשו עול, במשפט, במדה, במשקל ובמסורה. לו מאזני צדק אבני-צדק, איפת צדק והין צדק--יהיה לכם: אני ה' א-להיכם, אשר-הוצאתי אתכם מארץ מצרים. לז ושמרתם את-כל-חקתי ואת-כל-משפטי, ועשיתם אתם: אני ה'.

מה ניתן ללמוד מתוך מצוות אלו על האופן שבו התורה מפרשת את המושג "קדושה"? מהו ההבדל העקרוני מהאופן שבו מתאר יואב שורק את "מושגי הדת המוכרים לנו מהעולם המודרני המערבי"?

3. יואב שורק שם, השלמת דבריו:

"...אך לכל אלו אין רמז במקרא. התפילה ולימוד תורה, שני המתחרים הגדולים על משאבי הזמן של האדם, בקושי מוזכרים במקרא, והלב של שמירת המצוות – המימוש האישי של הנאמנות לברית – נמצא דווקא בשדה, במרחב החול של חיי הכלכלה".

דף לימוד

4. עיינו בדברי הרמב"ם המובאים מחתימת ספרו "מורה נבוכים" (חלק ג' פרק נ"ד):

"כבר ביארו לנו הנביאים עניינים אלו עצמם... וביארו לנו שאין שלמות הרכוש ולא שלמות הבריאות ולא שלמות המידות שיש להתפאר בה ולא לשאוף לה, ושהשלמות שיש להתפאר בה ולשאוף לה היא ידיעתו יתעלה שהוא המדע האמיתי, אמר ירמיהו: אל יתהלל חכם בחכמתו, ואל יתהלל הגיבור בגבורתו ואל יתהלל העשיר בעושרו, כי אם בזאת יתהלל המתהלל השכל וידוע אותי... [...]. והואיל והזכרנו פסוק זה ונפלאות שנכללו בו... נשלים מה שנכלל בו, והוא, שלא הסתפק בפסוק זה בביאור הנעלה שבתכליות שהיא השגתו יתעלה בלבד. כי אילו הייתה זו מטרתו, היה אומר: "השכל וידוע אותי" מפסיק הדיבור או שהיה אומר "השכל וידוע אותי כי אני אחד" [...]. אלא אמר כי ההתפארות היא בהגשתי וידעת תוארי כלומר: מעשי (מעשי ה') [...]. וביאר לנו בפסוק זה כי אותם המעשים אשר חובה לדעת אותם ולהתדמות בהם הם: חסד צדקה ומשפט. והוסיף עניין אחר חשוב והוא אמרו "בארץ", אשר זהו ציר התורה [...]. והוא (הנביא) אמרו: "השכל וידוע אותי כי אני ה' עושה חסד צדקה ומשפט בארץ" ואחרי כן השלים העניין ואמר "כי באלה חפצתי נאום ה'" רוצה לומר מטרתי שיהא מכם חסד צדקה ומשפט בארץ, כדרך שביארנו בשלוש עשרה מידות, שהמטרה להתדמות בהן ושהיו אלה הליכותינו"

- כיצד תתפרש ה"קדושה" לפי דברי הרמב"ם כאן? מה מוסיף לנו המונח "ציר התורה"?
- בין מה למה מחבר הציר?
- נסו לחשוב על "קטבים שונים" הקיימים בחיי היהודי, מהי ההכרעה של מסורת ישראל ביחס לקוטביות זו? כיצד המונח "ציר התורה" של הרמב"ם משתלב כאן?

איך זוכרים? בבא בתרא דף ס ע"ב:

ת"ר כשחרב הבית בשניה רבו פרושין בישראל שלא לאכול בשר ושלא לשתות יין. נטפל להן ר' יהושע, אמר להן: בני! מפני מה אי אתם אוכלין בשר ואין אתם שותין יין? אמרו לו: נאכל בשר שממנו מקריבין על גבי מזבח ועכשיו בטל? נשתה יין שמנסכין על גבי המזבח ועכשיו בטל? אמר להם: אם כן לחם לא נאכל שכבר בטלו מנחות! [...]. פירות לא נאכל שכבר בטלו בכורים! [...]. מים לא נשתה שכבר בטל ניסוך המים! "שתקו!" אמר להן בני בואו ואומר לכם: שלא להתאבל כל עיקר אי אפשר שכבר נגזרה גזרה. ולהתאבל יותר מדאי אי אפשר שאין גזרין גזירה על הצבור א"כ רוב צבור יכולין לעמוד בה [...]. אלא כך אמרו חכמים: זסד אדם את ביתו בסיד ומשייר בו דבר מועט, [...]. אמר רב חסדא טכנגד הפתח. [...]. מאי "על ראש שמחתי" אמר רב יצחק: זה אפר מקלה שבראש חתנים. א"ל רב פפא לאביי היכא מנח לה (איפה מניח את האפר)? מבמקום תפילין שנאמר: "לשום לאבלי ציון, לתת להם פאר תחת אפר" נוכל המתאבל על ירושלים זוכה ורואה בשמחתה שנאמר: "שמחו את ירושלים".

- מדוע מבקשים הפרושין להפסיק לאכול בשר ולשתות יין? מה העמדה הרוחנית והרגשית שהם מבטאים?
- מדוע מתנגד לכך רבי יהושע? כיצד יש לזכור לדעת חכמים את החורבן? מה המשמעות של צורת זיכרון זאת?
- מה הקשר בין האופן שבו התורה דורשת "להתקדש" לבין האופן שבו חכמים מלמדים אותנו לזכור?

לאור הלימוד, כיצד ניתן להבין טוב יותר את הסמיכות והמעבר הכל כך קשה בין יום הזיכרון ליום העצמאות?